

Klasik Elit Teorisyenlerinde Makyavelist İzler

Machiavellian Traces in Classical Elite Theorists

Muhammed Akif YALÇIN

Arş. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü
akif.yalcin@erzincan.edu.tr
0000-0002-1356-6455

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Yalçın, Muhammed Akif . "Klasik Elit Teorisyenlerinde Makyavelist İzler". Akademik İncelemeler Dergisi 17 / 2 (Ekim 2022): 311-326.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1148564>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 25.07.2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 02.10.2022

Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2022

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 17 | Sayı/Issue: 2 |

Yıl/Year: 2022 (Ekim/Ocrtober)

16. yıl

Klasik Elit Teorisyenlerinde Makyavelist İzler

Öz

Bu çalışmanın amacı Siyaset sosyolojisi disiplini içerisinde ele alınan elit teorileri ve seçkinci yaklaşımların klasik temsilcileri olan Pareto, Mosca ve Michels'in yaklaşımlarına İtalyan düşünür Machiavelli'nin etkisini incelemektir. Siyasal açıdan yönetim biçimlerini şekillendiren, çoğunluk-azınlık ilişkileri, güçlü ve etkili olanın yönetimde sahip olduğu pay, iktidarın toplumsal kabulünü sağlayan nedenler ve bu nedenlerin meşrulaştırılması elit teorilerinin kapsamına girmektedir. Elit teorisyenlerinin üzerinde durduğu bazı kavramlar Machiavelli'nin öğretilerinde ileri sürdüğü temel kavramlarla ilişkilidir. Bu kavramlar ve kullanıldığı bağlamlar güçlü olmaya, kurnaz olmaya ve sahip olunan statünün korunmasına vb. ilişkindir. Makyavelist tutum ve yöntemlerin elit teorilerinin oluşumundaki etkilerinin incelenmesinin, klasik elit yaklaşımlarının farklı bir perspektiften irdelenmesine imkân vereceği düşünülmektedir.

Sosyolojik bir kavram olarak irdelenen "eşitsizlik" ve buna bağlı olarak temellenen "tabakalaşma" kavramının siyasal alandaki izdüşümünün elit teorilerinin yardımıyla incelenmesi hem sosyoloji hem de siyasal bilimler açısından önemlidir. Zira seçkin-elit yaklaşımların arka planındaki Makyavelist felsefe siyasal tabakalaşmanın sistematiğinin ana hatlarını aydınlatmaktadır.

Bu çalışmada birincil ve ikincil kaynakların incelendiği ve düşünürlerin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak sunulduğu bir yöntem benimsenmiştir. Dolayısıyla öncelikle Machiavelli'nin eserlerinde ileri sürdüğü görüşlerinden hareket edilerek teorik arka plana dair bilgi verilmiştir. Ardından yukarıda isimleri geçen düşünürlerin elit teorilerine yaptıkları katkıları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Sosyolojisi, Elit Teorisi, Machiavelli, Pareto, Mosca

Machiavellian Traces in Classical Elite Theorists

Abstract

The aim of this study is to examine the influence of the Italian thinker Machiavelli on the approaches of Pareto, Mosca and Michels, which are the classical representatives of elite theories and elitist approaches discussed in the discipline of political sociology. Majority-minority relations that shape the political forms of government, the share of the powerful and influential in the government, the reasons that ensure the social acceptance of power, and the legitimation of these reasons fall within the scope of elite theories. Some concepts emphasized by elite theorists are related to the basic concepts that Machiavelli put forward in his teachings. These concepts and the contexts in which they are used depend on being powerful, cunning and protecting one's status, etc. is related. It is thought that examining the effects of Machiavellian attitudes and methods on the formation of elite theories will allow the classical elite approaches to be examined from a different perspective.

It is important for both sociology and political sciences to examine the projection of the concept of "inequality", which is examined as a sociological concept, and the concept of "stratification" based on it, in the political field, with the help of elite theories. Because the Machiavellian philosophy in the background of elite-elite approaches illuminates the main lines of the systematic of political stratification.

In this study, a method in which primary and secondary sources are examined and the views of thinkers are presented comparatively has been adopted. Therefore, first of all, information about the theoretical background was given, based on the views put forward by Machiavelli in his works. Then, the contributions of the above-mentioned thinkers to elite theories are discussed comparatively.

Keywords: Political Sociology, Elite Theory, Machiavelli, Pareto, Mosca

Giriş

İtalyan düşünür Niccolò Machiavelli (1469-1527) siyaset felsefesinin, siyaset sosyolojisinin ve siyaset biliminin en önemli isimlerinden biridir. En meşhur eserleri *Prens* ve Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler'dir.

Prens Machiavelli'nin monarşi benzeri olarak ifade edilebilecek olan "prenslik" şeklindeki yapıları ele aldığı eserdir. *Prens*'te siyasal iktidarın ne şekilde elde edilip, devam ettirileceğine dair görüşler bildirmiştir. Ana eksen siyasetin bağımsız bir olgu

olarak ele alındığı, etik yaklaşımlarla sınırlandırılmamış siyasal organizasyonun ilkelerini bildirmektir.

Söylevler ise Machiavelli'nin Cumhuriyet şeklinde olan siyasal yapıları incelediği diğer eseridir. Bu eserde de Machiavelli Roma tarihi üzerine bir inceleme yapmaktadır. “*Bu incelemesinde Machiavelli, toplumsal ilişkilerin şu veya bu şekilde, ama mutlaka, siyasal iktidar tarafından şekillendiğini vurguluyor*” (Vergin, 2019, 102). Siyasal süreçlerin oluşumunun benzer şekillerde olduğunu müşahade eden Machiavelli realizmden uzaklaşmadan tarihî kurum ve olayları siyasal ekseninde inceler.

Machiavelli'nin siyaset alanında ortaya koyduğu fikirlerin arka planında “tarih” perspektifinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü düşünür, tarihi iktidarların tekerrürü olarak yorumlamakta ve siyasal alanın hem sorunlarının hem de çözümlerinin örneklerinin tarihte bulunduğunu söylemektedir. Bu örnekler kendi dönemleri içinde geçerli olmakla beraber mevcut döneme ilişkin çözümler, mevcut dönemin şartları içinde geliştirilebilir. Geçmişteki örnekler sayesinde şimdiki anda yöntem ve hedefler belirlenip geleceğe dair iyi deneyimlerin elde edilmesi mümkün olabilir (Özmkas, 2019, 89).

Her ne kadar kendisine prenslik ya da cumhuriyet yönetimlerini konu alan eserler ortaya koymuşsa da Machiavelli en iyi yönetim şeklinin karma yönetim olduğunu ifade eder. Karma yönetim, içerisinde farklı türden yönetim biçimlerinin olduğu bir yönetim şekli olarak belirir. Machiavelli'nin uzun ömürlü olacağını ileri sürdüğü bu yönetim şekli, içinde hem prensliği hem aristokrasiyi hem de demokrasiyi barındıran bir sistemdir. Böyle bir sistem içinde üç ayrı dinamik de birbirine karşı tetikte olacak ve birbirlerini dengeleyecektir. Bu noktada Machiavelli bir yönetim biçiminin sürekliliğinin nasıl sağlanacağına dair tamamen dünyevi tasarımlar ve tutkularla kalıcı bir iktidar tasarımına ulaşmayı istemektedir (Tunçel, 2010, 165). Prens aşırılıklarına aristokratlar ve halk karşı çıkarken, aristokratların meşru olmayan istekleri halk ve prens tarafından kabul görmeyecek ve nihayetinde halk başıboş bir biçimde hareket edemeyecek, prens ve aristokratların yönlendirmeleri ile doğal ve meşru sınırlar içerisinde yaşayacaktır.

Machiavelli *Prens* kitabının “sivil prenslikler üzerine” adlı bölümünde asillerin halkı yönetme isteğinden bahsederken halkın da bu isteklere direnç gösterdiğinden bahseder (Machiavelli, 2010, 41). Bu iki zıt tutum yönetim biçimlerine dair temel farklılıkların ortaya konmasını kolaylaştırır. Machiavelli, modern anlamda bir yönetici sınıf düşüncesi ortaya koymasa da halk-asil ayırımına bağlı olan bir yapı söz konusudur. Nitekim Machiavelli toplumsal bölünmüşlüğü, her toplumda önlenemez bir şekilde olduğunu belirtiyor. Siyasetin maksadı da bu bağlamda toplumdaki bölünmüşlüğü yönetilmesi olarak belirginleşir. Bir başka deyişle siyaset, toplumun içinde bulunduğu çatışmayı tarafların birbirini heba edecek boyutlara ulaştırmasını engeller (Vergin, 2019, 103).

Machiavelli düşüncelerini ortaya koyarken birtakım ön kabulleri benimser. Onun ileri süreceği fikirler insan doğasının hangi yönde olduğu ve iktidarın elde tutulmasının bir düzen arayışını ne şekilde gerekli kıldığı ile ilgili temel yaklaşımını ve virtú kavramını görmezden gelerek anlayamaz.

İnsan doğası hakkında Machiavelli'nin görüşlerinin en net ifadeleri *Prens*'te görülmektedir. İnsan, ona göre genel anlamda yalancı, içten pazarlıklı, aç gözlü, menfaatperest (Machiavelli, 2010, 69) bir varlıktır. Machiavelli'ye göre, tüm insanların iyi insanlar olması ancak bir temenni niteliğinde olup, insanların genelde sözlerini

tutmayan kimseler (Machiavelli, 2010, 73) olduğu görülmektedir. Bu olumsuz tavır Machiavelli için her durumda geçerli olan bir yaklaşım olarak düşünülmemelidir. Siyasal anlamda yöneticiye (prense) yol göstermesi, tebaasını tanıması için prensin verilen bir öğüt olarak bu yaklaşımın kendi içinde tutarlı yönleri vardır. Prens'in yönetiminin kuvvetli olması ve halkın ne şekilde idare edileceğine dair genel tutumları göstermesi bakımından Machiavelli'nin bu karamsar tavrı reel politik anlamda bir yol gösterme çabasıdır. “*Machiavelli, Prens'ten önce cumhuriyetçi yönetimin lehine yazılar yazmıştı; fakat bu yazılar cumhuriyetlerde bile güçlü, silahlı ve insafsız liderlere gerek olduğunu vurgulamıştı*” (Abramson, 2017, 187). Fakat Machiavelli bile, insanların tümünün kötü olabileceğini düşünmez. İstisnaları belirtmekten de çekinmez. *Söylevler*'de Machiavelli, insanların tümüyle iyi ya da tümüyle kötü olamayacaklarını belirtir (Machiavelli, 2009, 123).

Machiavelli'nin ön kabullerinden biri olarak virtú (beceri, yetenek ve cesaret anlamında) sahibi kişinin, virtú sahibi olmayana kıyasla daha başarılı olacağı düşüncesini ele almak mümkün. *Virtú* kavramı ile Machiavelli'nin anlattığı ilke şudur; oluşabilecek tehlikelere karşı her an uyanık olmak ve karşılaşılan durumlara etkin çözümler üretecek beceriyi sahada göstermektir (Zelyüt, 2012, 57). Yönetme işini yapacak olanın virtú sahibi olması onun aynı zamanda liyakatli olması anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda Machiavelli'nin düşüncesinde gerek askerî gerek siyasî alanda virtú sahibi olmayan çoğunluğun, virtú sahibi kişi ya da kişilerce idare edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. *Prens*'in son satırlarında Machiavelli, İtalyanların özellikle savaşlarda başarısızlığa uğramalarının nedenlerini anlatırken herkesin kendini virtú sahibi (yetenekli) görmesini ve gerçekten yetenekli (virtú sahibi) olanlara itaat edilmemesini vurgulamaktadır (Machiavelli, 2010, 106). Bunun yanında hem *Söylevler*'de hem de *Prens*'in sonunda yer alan şiirsel bölümde görüldüğü üzere Machiavelli aslında insanların yalnızca fiziksel bir güç ile donanmış prenlere itaat etmelerini değil aynı zamanda bir ülkenin, kuruluşunda ve gelişmesinde önemli olan soyut ilkelere itaat etmelerini önemli görmektedir (Machiavelli, 2009, 353).

Machiavelli başarılı sayılabilecek yöneticinin iki yönlü bir doğası olması gerektiğini belirtir. Bunlar “*aslan ve tilki*” olarak ifade edilir (Machiavelli, 2010, 73). Yöneticinin *aslana* öykünmek suretiyle güç ve kuvvet ile karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesinin gerekliliği vurgulanır. Güç ve kuvvet ile üstesinden geldiği sorunların yanı sıra prensin aynı anda kurnaz olması ve hileli işlerin farkında olmak suretiyle *tilkiye* öykünmesi gerekir. Bu iki özelliğin aynı anda prensde bulunması gerekir.

Machiavelli'nin oldukça tartışmalı bir düşünür haline gelmesine neden olan şeylerin başında onun kötücül ve iddialı (manipülatif olduğu düşünülen) söylemleri yatmaktadır. Düşünürün bu tavrı, aslında kötü olan şeylerin, yerine göre iyi veya gerekli sayılabileceği bir düzlemde yorumlamasından ileri gelmektedir. Siyasal alanda zorunluluk hallerinde bazı koşulların değişmesi, “iyi” yerine “kötünün” işlevsel olması yönündeki ikna edici söylemlere kapı aralamaktadır. Bu da düşünürün etik açıdan tartışmalı bir pozisyonda olmasına neden olmaktadır. Bunun yanında düşünürün siyaset felsefesinin ana hatlarından biri olan “insan doğasına ilişkin görüşleri” de tartışmaya açıktır. Zira Machiavelli'nin siyasal anlamda ele alınmak kaydıyla yönetici olan insanın menfi taraflarının müspet özelliklerinden çok daha belirleyici olduğu yönündeki düşüncesi yöneten için genel ahlak kuralları ile örtüşmeyen, sınırsız ve kuralsız bir özgürlük alanına kapı aralamaktadır. Yönetici için hâl böyle iken, yönetilen insanların hayata bakışı da çıkar ilişkileri içinde ele alınmaktadır. Düşünüre göre, siyasal alandaki insanlar hangi statüde olursa olsun kazançlı olan tarafta bulunmak için “pratik”, “kurnaz” ve

yerine göre “gaddar” olabilmelidir. Amacı gerçekleştirmek için kullanılan yolların “etkili” olup olmaması önemli görülmüştür. Dolayısıyla dünyada amaçlarını gerçekleştirmek isteyenlerin hangi yolları bilmesi gerektiğinin teorisini sunan Machiavelli, aslında “modern insanın” siyasal anlamda “modern” olarak nitelenen kuramını ortaya koymuştur (Ağaoğulları - Köker, 2004, 178).

Makyavelizm, genel anlamda Machiavelli’nin düşünceleri olarak ifade edilebilir. Ne var ki bu tanımlama her zaman yeterli ve tatmin edici bir anlamı ihtiva etmez. Zira Makyavelizm’in de Floransalı düşünür gibi kötü bir ün taşıdığını söylemek gerekir. Makyavelizm birçok yer ve kişiye göre, rakibi ortadan kaldırmak için her türlü hile ve plan ile saldırmak, karşıtı yerle bir etmek anlamında oluşturulan fikirlerin genel bir adı olarak değerlendirilir (Baldini, 2012, 12-13). Makyavelizm ahlaki olgularla çelişen ve bu anlamda kötülüklerin ne şekilde kurumsallaştığını gösteren bir kavram olarak zikredilir.

Böylesi kötücül kalıplaşmış genel yargılar mevcut olmasına rağmen, Makyavelizm’in ihtiva ettiği kavramların felsefi ve analitik yönlerine bağımsız bir şekilde bakılmasında fayda vardır. Zira Machiavelli bir ahlak filozofu değildi ve ortaya evrensel ahlak yasaları da koymadı. Machiavelli kendisine göre ahlaki olup olmadığı önemli olmayan, fakat siyasetin pratik neticeler vereceği alanlara ilişkin görüşler ortaya koydu. Kendisinden önceki teorisyenlerin ortaya koyduğu önemli çaba “Devletin amacı nedir?” sorusuna cevap aramaktı. Bu soruya cevap aranırken de iktidarların bu amacın gerçekleşmesi bağlamında nasıl bir araç rolü oynadığı düşünülmekteydi. Oysa Machiavelli, başlı başına iktidarı bir amaç olarak ele almış ve meselelerin çözümüne pratik ve gerçekçi bir bakış açısı ile yaklaşmıştır (Ebenstein, 2003, 167). Machiavelli değerleri ortadan kaldırmayı ya da ahlaki kurallara uymamayı özel olarak teşvik etmemektedir (Ebenstein, 2003, 168). Siyasî cinayetlerin, komploların, yalancılık ya da ihanetlerin mucidi Machiavelli değildi. Tüm bunlar daha önce de var olan ve sıkça dile getirilmeyen şeylerdi ve Machiavelli bu noktada iki yüzlü olmayan bir tavırla etik ve siyaset arasına bir çizgi çekti. Etik olmayan fakat devletin işine yarayan şeyler ona göre yararlıydı (Ebenstein, 2003, 169). Bu noktada amaç ve araç ayrımı önemlidir.

Machiavelli siyasetin kendi içinde etkili pratikler üretme sorumluluğuna dikkati çekmektedir. Siyasal alan içinde ahlak kurallarının egemen olmasının esas olduğunu düşünen kimseler için Makyavelizm’in ilkeleri birçok açıdan haksız ve kötücüldür. Bu noktada (siyasal ilkelerin tümüyle ahlak kuralları çerçevesinde ele alınması yönündeki düşünce bağlamında) Makyavelizm şimdiye kadar zaten devamlı eleştirilmiştir. Ayrıca bu eleştiriler oldukça tutarlı ve haklı eleştirilerdir. Ancak bununla beraber Machiavelli’nin iktidar üzerine sunduğu öğretileri özerk biçimde incelemek yararlı olacaktır. O eserinde kötü örnekleri olsa bile, ehil kişilerin etkili yönetimini işaret eder. Aslan, tilki metaforuna uymak ve değişimlere ayak uydurmak anlamında potansiyel liderin siyasi yol haritasını ortaya koyar. Bununla beraber fayda sağlayacak olan ilkenin benimsenmesini ve uygulanmasını ileri sürer. Nihayetinde siyasal alanı bazı etik kaygılardan arındırmak suretiyle saf bir iktidar alanı, etkili bir yönetim kurgular.

1. Klasik Elit Teorisyenleri Pareto, Mosca, Michels ve Makyavelist İzler

Pareto, Michels ve Mosca, klasik elit teorisyenlerinin en bilinen temsilcileridirler. Bu isimler elit teorilerini şekillendiren fikirleri ortaya koymuşlardır. Temel amaçları nasıl olup da küçük grupların büyük çoğunlukları yönetecek yetkiyi ellerinde tuttuklarını ve bu durumun değişip değişmeyeceğini anlamaktır (Vergin, 2019, 123). Diğer taraftan, toplumun az sayıdaki bir elit grubu tarafından yönetildiği ve yönetilmesinin bir gereklilik olduğuna ilişkin görüşler ilkçağ filozoflarından beri farklı isimler tarafından da

dile getirilmiştir. Fakat bu görüşü sosyolojik olarak, bilimsel bir çerçeve içinde incelemek isteyenler (Kapani, 2019, 124) yukarıda isimleri geçen düşünürlerdir.

Seçkin teori kökeninde eşitsizliğe dair güçlü bir kavrayışın olduğu görülmektedir. Hiçbir toplumda siyasal güç aygıtlarından (karar alma, kararı uygulama, hesap verilebilirlik vs.) toplumun tüm fertlerine eşit olarak pay verilmez. Tüm süreçlerde şeffaflık olsa bile adil olunduğu söylenemez. Eşitsizlik de işte bu durumdan kaynaklanır. Seçkin teori içerisinde de bu eşitsiz durumun ortadan kaldırılmasının güç olduğu tekrarlanmaktadır. Dolayısıyla seçkin teoriler Marksizm'in temel savları üzerine devamlı eleştiriler getirmişlerdir. Toplumda daima iki ayrı grup bulunmaktadır. Bunlar gücü elinde bulunduranlar ile bulundurmamalarıdır (Çeğin, 2018, 175).

Klasik elit teorisyenleri olarak bilinen Pareto, Michels ve Mosca'nın da Machiavelli'ye benzer şekilde kötümser bir dünya tasavvurunu taşıdıkları söylenebilir. Bu düşünürler siyaset alanında İyi olana yönelik beklentinin her zaman gerçekleşemeyeceğinin farkındadırlar. Bu tasavvur ciddi bir gerçeklik algısı içinde şekillenmiştir. Bu nedenle realpolitik algıları da kuvvetli iktidarlara ve sınırları daraltılan bir demokrasiye taraf olacak şekilde belirmiştir. Bu düşünürlere göre, toplumsal yapı içerisinde eşitlikten ziyade eşitsizliklerin daha kalıcı ve uzun ömürlü olduğu düşüncesi, demokrasinin yanıltıcı ya da uzak bir ideal olduğunu göstermektedir. Klasik elit teorisyenlerine göre, toplumsal grupların tümünde siyasal iktidar doğal bir biçimde çoğunluğun değil, azınlığın elindedir ve iktidar ancak kendi azınlık grubunun menfaatini sağlamaya yönelik çaba harcar. Dolayısıyla bahsi geçen bu düşünürlere göre toplumsal değişme seçkinlerin birbirleri arasındaki iktidar mücadelesi ile ilişkilidir (Vergin, 2019, 124).

Tarih boyunca yöneticilere, halkta olmayan bazı özellikler atfedilmiştir. Bu bağlamda kendilerinde yüce bir ruh, mistik bir güç, ayrıcalıklı ve ulaşılamaz nitelikler taşıdıkları düşünülen yöneticiler ile bu özellikleri taşımayan halk arasında önemli bir eşitsizlik söz konusudur. Fakat toplumda hem yönetici hem halk tarafından benimsenip içselleştirilen bu eşitsizlikler bir anlamda toplumsal istikrarın korunmasını da sağlamıştır. Zira hakimiyet hakkının tamamen tanrısal bir kaynaktan alınmadığı, dünyevi ilkelere bağlı seçimlerle oluşturulan bugünkü siyasal sistemlerde bile yöneticilere dair geliştirilen ve eşitsizlikleri barındıran bu görüşler belli oranlarda devam etmektedir (Arslan, 2015, 78).

Giovanni Sartori'nin "*Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*" (2017) isimli eserinde siyasal gerçekliğin sınırları bölümünde gerçekçi ekolü temsil eden isimler arasında Mosca, Pareto ve Michels anılır. James Burnham (1905-1987) bu üç ismi *The Machiavellians: Defenders of Freedom* (Makyavelistler ve Özgürlük Savunucuları- 1943) eserinde incelemiştir. Sartori de konuyla ilgili olarak bu düşünürler ile ilgili önemli çıkarımlar yapmıştır. Ona göre Mosca, Makyavel hayranı değildi ama aynı kesinlikte ifade edilebilir ki bu isim demokrasi hayranı da değildi. Sartori, Michels'i de Makyavelist olarak değerlendirmenin güç olduğunu ifade ederken, onun demokrasiden vazgeçtiğini aktarır. Buna karşılık Pareto'nun demokrasiye hayran olduğunu fakat parlamenter demokrasiye asla bel bağlamadığını ileri sürmüştür. Bu noktada Sartori, bu düşünürlerle ilgili olarak şu soruyu sorar. Bu düşünürler gerçekçi oldukları için mi demokrasiye karşı çıkmışlardır? İlk soruyu tamamlayıcı mahiyette şu soru da eklenebilir: Bu düşünürlerin gerçekçiliği, demokrasiye aykırı bir eğilim taşıdığı gerekçesi ile reddedilmeli midir (Sartori, 2017, 70)? Düşünür, cevabın hem evet hem de hayır olduğunu söyler. Hayır, çünkü iki şey arasında (demokrasi-gerçekçilik arasında) zorunlu bir bağlantı bulunmamaktadır. Evet, çünkü bunun nedeni her üç yazarın da eserlerinde parlamenter

demokrasiye yönelik karşıt görüşlerini ve bulgularını haklı çıkarmalarıdır (Sartori, 2017, 71).

Klasik elit teorisyenleri başta olmak üzere, elit teorisyenlerinin ortaya koymuş oldukları temel fikirler Marksizmin ileri sürmüş olduğu bazı teorileri çürütmekteydi. Öncelikle elitlerin dolaşımı yaklaşımı ile Marksist terminolojinin ileri sürdüğü sabit bir “egemen sınıf” yaklaşımı reddediliyordu. Ardından “sınıfsız toplum” idealinin mümkün olmadığı yönündeki temel görüşler açıklanıyordu. Zira elit teorisyenlerinin hepsi temel bir ilke ve ortak bir nokta olarak tüm toplumlarda fiili olarak yönetenlerin bir azınlık grup olduğunu benimsemişlerdir. Bu nedenle en ileri demokrasiye sahip toplumlar da dahil olmak üzere “sınıfsız toplumun” mümkün olamayacağı gösteriliyordu (Bottomore, 1997, 19).

Klasik elit teorisyenlerinden Pareto yöneten azınlığı, “yönetici seçkinler” olarak adlandırırken, Mosca “yönetici sınıf” adlandırmasını kullanmıştır. Michels’e göre ise bu grup “oligarşi” kavramı ile ifade edilir (Runciman, 1986, 49).

1.1. Vilfredo Pareto

Elit, kelimesinin bilimsel anlamda, siyasal düzlemdeki kullanımı Pareto ile görülür. Pareto’nun “elit” kavramı için geliştirdiği tanım/açıklama onun seçkinler teorisinin temelini oluşturur. Bu bakımdan Pareto’nun *eliti* nasıl tanımladığı önemlidir. Ona göre elit zümreye dahil olmak kolay değildir. Elit olabilmek doğuştan yetenekli, olağanüstü meziyetlere sahip olmayı gerektirir (Vergin, 2019, 125).

Elit grubunun üyeleri kendi alanlarında çok yetenekli olan, bu yetenekleri dolayısıyla da diğer insanlardan ayırt edilebilen ve önemli görülen kimselerdir. Kişinin kendine özgü iş-uğraş alanı içerisinde bireysel yeteneklerine göre değerlendirmeye tabi tutulduğu bir skala oluşturulduğunda bu skalanın üst kısımlarında, yüksek değerlere karşılık gelen (başarılı addedilen) notlar alması onu elit zümresine dahil eder. Örneğin bireysel yetenekleri diğer insanlarla kıyaslandığında kendini belli eden ve işini kusursuzca yapana 10 puan, hiç müşterisi olmayana 1 puan verelim. Milyonlar kazanan kişiye (kötü yollardan olsa bile) 10, binler kazananı 6 puan verelim. İnsanları nasıl dolandıracağını bilen ama hapisaneyeye düşmeyen dolandırıcıya elde ettiği para oranında 8 ya da 9, fakat bir lokanta masasından bir gümüş parçayı çalmaya çalışırken polise yakalanan alelade bir hırsıza 1 puan verilecektir. Özetle akli ve yeteneği sayesinde başkalarından üstün konumda olanlar elitlerdir (Pareto, 1935, 1422-1423). Ayrıca “*Seçkin; güç, zenginlik ve bilgi gibi sosyal değer veya servet (‘fayda’) bakımından en yüksek başarıya ulaşmış kişi anlamında, değer yargılarından bağımsız bir birim olarak ele alınmalıdır*” (Pareto, 2005, 13). Bu tanımlar içerikleri bakımından oldukça geniş bir alanı kapsar dolayısıyla daha az kapsamlı “yönetici seçkin” ayrımının da yapılması ihtiyacı duyulur (Aron, 1994, 320).

Yönetici seçkinler, siyasal yönetimde bulunan ya da siyasal alanda etkili olan kimseler olarak belirir. Bu kimselerin dışında kalan elitler ise toplumsal elitler olarak tanımlanabilir. Pareto her zaman yönetici seçkinler ile yığınların ayrımının genelliğini vurgular ve bu noktadan hareketle de demokrasi, insancılık, ilerleme konularındaki sert yorumlarını saklı tutar (Karaca, 2018, 82).

Elit sınıfına dahil olmak yeteneğe bağlı olduğu için ve *elitlik* babadan oğula aktarılmadığı için mevcut elitlerin çocukları yeteneksiz ise elit sınıfına dahil olamayacaklardır. Dolayısıyla eski elitlerin yerini her zaman yeni elitler alacaktır. Bu bağlamda Pareto, bir döngünün olduğunu ve sosyal mobilité mekanizması vasıtasıyla yeni elitlerin toplum

hiyerarşisi içindeki yerlerini aldıklarını ifade eder. Toplumsal değişmeyi de belirleyen bu sisteme *elitlerin (seçkinlerin) dolaşımı* denmektedir (Vergin, 2019, 125). Elitlerin dolaşımı yalnızca güç ya da kaynakların ortaya çıkardığı yeni elitlerin, eski elitlerin yerini alması anlamına gelmez. Elitlerin dolaşımı seçkinlerdeki baskın tortunun değişmesi anlamına da gelir. Bu dolaşım sürekli fakat düzensizdir (Karaca, 2018, 84). Machiavelli'ye göre (bknz. 1. bölüm) iktidarların tekerrürü olan tarih, Pareto'ya göre aristokrasilerin mezarlığıdır (Pareto, 2005, 13). Bu döngüde güç-iktidar ilişkisi perspektifinden bakılarak yapılan bir çıkarım olması açısından, Pareto seçkinlerin düşüşünü, onların mücadele gücünün kırılması ile açıklamaktaydı (Bourdieu, 2016, 379). Pareto'nun tortu ve türev dediği kavramlar da bu döngünün anlaşılmasını sağlayan terimlerdir. Toplumsal yaşamda bireyin mantıklı ve mantıklı olmayan eylemleri arasında bir ayırım yapmak amacıyla bu terimlerin oluşturulduğu görülmektedir. Mantıklı eylemin, elde edilebilir amaçlar için bu amaçlara uygun araçların kullanıldığı eylem olduğunu, mantıklı olmayan eylemin ise ulaşılabilecek makul bir hedefin olmadığı ya da hedefe ulaşmak için kullanılan araçların yanlış seçilmiş olduğu eylemler olarak tanımlandığı görülmektedir (Bottomore, 1997, 47).

Pareto kapsayıcı genel bir hedef doğrultusunda toplumsal sistemlerin tarihsel açıdan bir değerlendirmesini yapmak için iktisat, psikoloji ve siyasal bilimler alanlarında çalışmalar yürüttü. Bu disiplinler arasında bağlantılar kurmak suretiyle aslında doğa bilimlerinde tercih edilen birtakım yöntemleri (dengeleme gibi) sosyal araştırmalara özellikle de siyasal alana uyarlamaya çalıştı. Bu çalışmaları ile Pareto insanların rasyonel olmayan yönleri üzerine durmayı hedefliyordu. "Tortular" ve "türevler" olarak adlandırdığı iki kategori onun çalışmalarında bahsi geçen rasyonel olmayan unsurları belirlemekteydi. İnsanların fiillerini belirleyen duygusal ve içgüdüsel olan öznel etmenler "tortular" olarak ifade edilirken, fiillerin meşrulaştırılması anlamındaki düşünsel etmenler de "türevler"e karşılık gelmekteydi. Pareto bu kategorileri siyasal anlamda elit teorisinde önemli bir nosyon olan "seçkinlerin dolaşımı" kuramını ifade etmek için kullandı. Ayrıca iktisadi anlamda "ekonomik dengeleme teorisine" bağlı olarak "Pareto yasasını" oluşturdu (Slattery, 2014, 87-88).

Pareto'ya göre altı tür tortu vardır: Uyuşma, korunma, anlamlılık, sosyalleşme, bütünlük ve cinsellik. Pareto bunların içinde iki tanesinin, *uyuşma* ve *korunma* güdülerinin toplumsal yaşam içinde belirleyici olduğunu ifade eder (Karaca, 2018, 84-85).

Pareto'nun seçkinler kuramında seçkinlerin egemenliği bu tortular ile yakından ilgili görülür. Buna bağlı olarak ifade edilmesi gereken bir diğer en önemli husus ise "*aslan* ve *tilki*" metaforudur. Buna göre Pareto Machiavelli'nin de belirttiği gibi yönetim pratikleri açısından ele alındığında iki yönlü bir sistemin işlevsel olduğunu belirtir. Machiavelli'nin belirttiği gibi aslan ile kuvvet, tilki ile kurnazlık sembolize edilir. Pareto da seçkinler kuramında bu iki ilkeye dikkati çeker. Aslanlar ile güç sahibi erkler, asker ya da şiddeti yaygın uygulayan yöneticilere atıf yapılırken tilki ile kurnazlık ve hile ile hareket eden grup kastedilir. Pareto'ya göre seçkinlerin dolaşımı da *aslan* mizaçlı olanların yerine *tilki* mizaçlı olanların gelmesi ile sürekli devam edecektir (Çeğin, 2018, 180).

Pareto'nun başta elit tanımı olmak üzere, mantıklı-mantıklı olmayan eylem yaklaşımı da aslan-tilki metaforu ile birlikte ele alındığında Machiavelli'nin fikirlerini içeren görüşlerdir. Mantıklı eylem ile bahsedilen Prens'in gerektiğinde zalim ve gaddar olmayı bilmesi yönündeki sonuca hızlı ve net şekilde ulaşılmasını sağlayan ve iktidarı elde tutmayı salık veren ilke ile paralellik arz eder. Yani mantıklı eylem aslında araçlar ile

amaçların arasındaki meşruiyet ilişkisi bağlamında ele alınan Makyavelist yaklaşımdan bağımsız ve farklı değildir.

1.2. Gaetano Mosca

Mosca elit teorisyenleri içerisinde en önde gelen isimlerden biridir. Kendisi demokratik seçkinler teorisinin öncüsü olarak da görülür. Görüşleri Pareto ile yer yer farklılaşsa da genel anlamda benzerlikler vardır. Temeldeki vurgu az sayıdaki insanın çoğunluğu yönetmesi üzerinedir. Bu bakımdan Mosca'nın teorilerine etki eden düşünürlerden biri de Saint Simon'dur. Simon'un yaklaşımına kısaca bakılacak olursa; seçkinler, kişilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına işlevsel çabalarla uyum sağlayan, bilgi ve beceri bakımından toplumun üst tabakalarında bulunan kimseler olarak görülür. Mosca, Pareto gibi çerçevesi çok net olan bir seçkin tanımı yapmamıştır. Zira ona göre seçkinler bazen zenginler, bazen de eğitilmiş kimselerdir. Mosca'nın seçkin yaklaşımındaki en önemli detay, bu grubun azınlık olması, maddi ve fikrî olarak kitlelerden üstün olmalarıdır. Ayrıca o Makyavelist bir tutumla etkin yönetim için gerekli olan koşulları belirlerken; insanların soyut ilkelere itaat edip, ideolojik bir yaklaşımla birleştirilebilir olduklarını da ifade eder. Örneğin feodalizmin kuruluşunun yalnız toprak sahipliği ya da askeri güç üzerine değil ama kralların kutsal hakları üzerine de kurulmuş olduğu, Fransız ihtilalinin insan hakları ya da hukukun üstünlüğü gibi soyut ilkelerle yaygın ve etkili olduğu yönündeki yaklaşımları önemlidir. Bu analizler ile Mosca'nın siyasal düzen ile bu gücün dayandığı sosyolojik yasaları ortaya koymaya çalıştığı görülür (Çeğin, 2018, 183).

Elit ile kitle arasındaki ayrımın, -ki bu ayrım Mosca'nın düşüncesinde yönetici olanlar ile yönetilenler ayrımı olarak görülmektedir- toplumun temel özelliklerinden biri olduğu belirtilmiştir. Ona göre iktidar, tek bir kişinin ya da tüm yurttaşların sahip olabileceği bir olgu değil, yalnızca belirli bir azınlığın elinde bulunabilecek bir olgudur. Bu azınlığı Mosca, *yönetici sınıf* ya da *siyaset sınıfı* olarak adlandırır. Ona göre iktidara sahip olan kişiler birlik içerisindeki ve örgütlenmiş sosyal bir sınıf oluşturmaktadır. Kültür ve ideoloji birliği içinde hareket eden bu grup mensuplarının çıkar ortaklıkları vardır. Bu sebeple de eylemlerinde de birliktelik görülmektedir (Vergin, 2019, 128).

Az sayıdaki organize olmuş yöneticiler, siyasal görevleri yerine getirirler, güç sahibidirler ve güç sahibi olmanın avantajları ile çoğunluk olan yönetilen kitleyi meşru ya da hukuk dışı, keyfi olarak ve zor kullanarak yönetir veya kontrol ederler. Sayıca az olan yöneticiler, yönetilen kitleden maddi ya da fikrî açıdan daha üstündürler. Bu üstünlük nedeniyle liderlik seçkinlerin elindedir (Çeğin, 2018, 184).

Mosca'ya göre, yönetici sınıf teorisi her türlü toplum ve siyasal rejim için geçerlidir. Siyasal ya da toplumsal örgütlenme biçimi ne olursa olsun her toplumda siyasal seçkinler yönetimi ele almışlardır. Bu seçkinler de egemenliklerini *siyasal formül* ile meşrulaştırırlar. Siyasal formül aracılığıyla yöneticiler, kendilerini meşru, haklı, liyakat sahibi gösterir ve yönetimlerinin rasyonelize edilmesini sağlarlar. Bu formül iktidarın meşruluğunu göstermek adına ideolojik gerekçelerden oluşan bir destek aygıtıdır. Örneğin iktidarın, tanrısal kaynaklı olması, egemenliğin halkın olması yönündeki düşünceler egemenliği meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Mosca'ya göre siyasal formüller, "hukuk devleti" ya da "proletaryanın diktatörlüğü" gibi kavramlar içi boş hurafelerdir. Halkı aldatmaya yöneliktir. Yönetici sınıf demokratik ise açık bir toplumsal grup olması gerekir, dolayısıyla onun iktidarını destekleyen siyasal formülü benimseyen herkesin teorik olarak yönetici sınıfa dahil olması beklenir. Fakat Mosca, yönetici sınıfın aristokrat eğilimler taşıdığını ve açık bir grup olmadığını belirtir (Vergin, 2019, 129).

Belli bir grup içinde yeni menfaat alanları oluştuğunda, bu menfaat alanlarının etrafında yeni elitler oluşacaktır. Bu süreçte yeni menfaat ve çıkar alanlarının önceki kazanım alanlarından farklılaşması söz konusudur. Dolayısıyla bu durum pratikte kendilerini önceki düzene adapte etmiş olan seçkinlerin, seçkinliklerine ket vurulmasına neden olacağı anlamına gelmektedir. Yeniliklere ve yeni kazanım alanlarına daha hızlı adapte olabilen, yenilikleri kendisinden yana manipüle etme kabiliyetine sahip olanlar güncellikleri nedeniyle güç kazanıp eski elitleri geride bırakabilirler. Her değişimin zorunlu bir sonucu olarak gelen yeniliklerin Makyavelizm'in "zamana uygun hareket etme" mottosunu benimseyenler tarafından takip edilip kazanca dönüştürülmesi anormal değildir.

Durağan ve pasif değil de birçok açıdan hareketli bir dünyada yaşıyor oluşumuzun bir sonucu olarak her an birtakım yenilik ve gelişmelerin neden olduğu değişimlere tanık olmaktadır. Bu değişikliklerin beraberinde getirdiği yeni sonuçları amacına uygun biçimde, etkili ve tutarlı biçimde yorumlayanların etki alanları ve popüleriteleri artar. Tüm bu süreçler doğal, ihmal edilemez ve çoğunlukla karşı konulamaz bir biçimde gelişir.

Siyasal alandaki yenilikler de aynı şekilde süreç içerisinde güçlü ve etkili yorumlama kabiliyetine sahip kişiler tarafından maharetle takip edilirse yeni siyasal seçkinler oluşacaktır. Fakat bu alandaki yenilikler genelde daha yavaş olmaktadır. Çünkü halihazırdaki siyasal elitler, Makyavelizm'in gerektirdiği çoğu özelliğe zaten sahiptirler. Bu özellikler kabaca şu şekilde sıralanabilir; daha çok manipülasyon yapabilme yeteneği, bu yeteneği sunma noktasında daha etkili retorik ve daha fazla ekonomik-siyasi güç sahibi olmak...

Bu noktada Mosca'ya göre yeni elitlerin toplumun alt tabakalarından da gelebileceği ve dolaşım süreci içerisinde mevcut elitlerin kontrol edilmesi gerekliliği söz konusudur. Bu gereklilik, demokratik elit kuramının en önemli temsilcisi olan Mosca'ya göre kuvvetler ayrılığı ilkesini zaruri kılmaktadır. Zira kuvvetler ayrılığı ile demokratik rejimlerdeki her bir uzmanlık alanı diğer alandaki aşırılıkların önlenmesini sağlamaktadır. Yönetici sınıfın sahip olduğu siyasal güç kontrol edilebilir bir şekildedir (Çeğin, 2018, 185).

Elit konumuna yükselebilmek için sahip olunması gereken bazı şartlar vardır. Bunlar örneğin ekonomik açıdan zengin olmak, askeri anlamda başarılı olmak, din alanında saygınlık görmek, bilimsel anlamda başarılı vs. olmak gibi sosyal prestij sağlayan unsurlardır. Bu unsurlar sahip olana yarar sağlar ve sosyal anlamda önemli sayılırlar. Bunlara sosyal güç adı verilir. Maddi ya da manevi karakterli olabilirler (Önderman, 1991, 37). Sosyal güç ile ilgili bir diğer nokta da uygarlığın gelişim göstermesi sürecinde "sosyal güçler" haline gelme eğilimi gösteren olguların sayıları artar (Mosca, 1939, 144-145). Burada önemli olan nokta sosyal güçlerin aynı kişiler tarafından elde edilme eğilimidir (Mosca, 1939, 144-145).

1.3. Robert Michels

Bir diğer elit teorisyeni olan Robert Michels, *Siyasal Partiler* (1911) isimli eserinde, siyasal organizasyonların tamamında demokrasinin mümkün olup olmadığını incelemiştir. Bu çalışmasının sonunda demokrasi ve oligarşinin bir arada olamayacağı çıkarımına varmaktadır. Bu eseri ile çok bilinen *oligarşinin tunç yasası* organizasyonların içindeki oligarşiye dair yapılan bir genellemedir. Fakat birçok araştırma bu hipotezleri doğrulayan sonuçlara ulaşmıştır (Önderman, 1991, 41). Eserin başında "*Organizasyon*

olmadan, bir demokrasi tasarlanamaz" (Michels, 1958, 25) derken, eserinin sonunda "*organizasyondan bahseden, oligarşiden bahseder*" (Michels, 1958, 418) demektedir.

Robert Michels klasik elit teorisyenlerinin en meşhur olanlarından biridir. O, her türden demokrasinin aslında arka planda bir oligarşik yapının tahakkümüne boyun eğmek zorunda olduğu fikri üzerinde durmuştur. Nitekim bu yaklaşım demokratik yaklaşımlar bakımından pek umut verici değildir.

Michels her zaman çoğunluk olanların çıkarlarının değil, çoğunluk içinde ve arka planda azınlık olan oligarşinin üyelerinin çıkarlarının baskın ve geçerli olduğunu ileri sürmüştür. Bu düşüncesinin nedenini ise demokrasilerin organizasyona, organizasyonun ise oligarşik yapılara bağlı olduğu yönündeki değerlendirmesinde bulmak mümkündür. Zira ona göre, demokrasilerde tek başına bir fert çok büyük bir etkiye sahip değildir. Fert, kendisini içine alacak ve benimseyecek bir topluluk içerisinde kendini doğru bir biçimde ifade edip doğru bağlantılar kurma becerisi gösterirse, bu sayede kayda değer bir konumda olabilecektir. Demokrasilerin ihtiyaç duyduğu örgütlenmenin içinde sivrilenler başlangıçta kendilerini seçenlerin beklentilerini yerine getirmeye çalışabilirler ancak güçlü bağlantılara sahip olmak gibi, organizasyon içindeki güç dengesini değiştirebilecek unsurlar nedeniyle grup içi iktidar, kapalı kapılar ardında daha paylaşılmaz ve kıymetli hale gelecektir. Bu durum da zaman içinde oligarşik bir yapılanmaya evrilecektir (Slattery, 2014, 65).

Michels'in yaklaşımı diğer klasik elit teorisyenlerinden Pareto ve Mosca'nın yaklaşımlarından elitlerin yapısını örgütsel biçimde incelemesiyle ayrılmaktadır. Onun çalışmalarının hareket noktası siyasi organizasyonlar ve örgütlerin işleyiş yapısıdır. Görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamak adına Alman sosyal demokrat partisi üzerinden çalışma yapmıştır. Ona göre demokrasilerin kötü işleyişleri ve liderlerin tahakkümlerinin nedeni sosyoekonomik gelişmenin yetersizliği, eğitim düzeyinin düşüklüğü değildir. Bunlardan ziyade Michels *kompleks sosyal sistemlerin doğası*'nın asıl neden olduğunu ifade eder (Çeğin, 2018, 186).

James Burnham'ın da Michels'in yaklaşımıyla ilgili olarak işaret ettiği nokta, aslında bütün siyasi partilerin, demokrasi ile ilgisi oranında organizasyonun doğasının bir analizi olduğu yönündedir (Burnham, 1943, 136-137). Michels'e göre insanlar siyasal yetki kullanma gücünü partilerin, sendikaların ya da kiliselerin başındaki az sayıdaki idareciye teslim etmeksizin bu gibi kurumların varlıklarını sürdürmeleri mümkün görünmemektedir (Çeğin, 2018, 186) çünkü halk lider tarafından yönetilmeye, kendine yol gösterilmesine büyük ihtiyaç duyar. Kamusal sorunlara ilgi duyanlar ise zaten sayıca azdır. Siyasal partilerde bile azınlık grup alınan kararlara katılmaktadır. İnsanların çoğu demokratik hakların kullanımında kendi iradeleriyle çekimser kalmaktadır (Michels, 1958, 54,55-58).

Michels tüm bunların nedeninin bürokratik örgüt yapılarının doğasından kaynaklandığını belirtir. Siyasal alanda ve diğer tüm organizasyonlarda oluşan eşitsizlikleri ve oligarşik yapıları toplumdaki sınıf ilişkilerinden, üretim biçimlerinden bağımsız görür. Bürokratik örgütler, bürokratların niyetlerinden bağımsız şekilde elitleri üretmekte ve bu elitler toplumda egemen hale gelmektedir. Michels'e göre siyasal örgütlerin içindeki bürokratik yapının üç ilkesi nedeniyle elitler oluşmaktadır. Bunlardan ilki; *işbölümü, uzmanlaşma ve lider yetiştirme ihtiyacıdır*. İkinci neden; toplumdaki bazı katmanlar belli uzmanları kendi içlerinden çıkarmaktadır ve bu *uzmanların kendi çıkarlarını önceler*. Üçüncü neden; örgüt içindeki grupların kendi

çıkarlarını düşünmeleri ve böylelikle *örgütün temsil ettiği kitleden kopması*. Michels'e göre, bu süreç hep aynı şekilde işler (Karaca, 2018, 88-89).

İş bölümü için oluşturulan bir uzmanlık alanında temel ihtiyaçların giderilmesi bir program dahilinde belirlendikten sonra ve iş bölümü kendi durumunu pekiştirdiğinde artık kendi çıkarlarının gündeme gelmesi söz konusudur. Bu çıkarlar genel çıkarların dışında ve kitlenin çıkarları ile çatışan çıkarlardır. Michels'e göre, bu bağlamda siyasal organizasyonların liderlerinde güç sahibi olmak noktasında özel istekler vardır. Bu sayede kitlenin kontrolü altında olmak istemezler. Alınan kararların çoğu da liderlerin istek ve iradelerini yansıtır. Bu süreç ilerledikçe artık lider organizasyonu kendisi ile özdeşleştirme eğilimine girer (Çeğin, 2018, 187). Genel çıkarlar doğrultusunda değil de daha kişisel çıkarlar doğrultusunda kararlar alınır. Bu bakımdan Michels'e göre, modern toplumlarda demokrasinin gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olarak liderlerin ikiyüzlü olmaları gösterilir. Çünkü ona göre liderlerin gündemi, kitlenin gündemi ile aynı değildir (Çeğin, 2018, 187). Örgütün kendi amaçları doğrultusunda geliştirilmeyen ancak yöneticilerin çıkar ve güç dengelerini sağlamak için geliştirilen politikalar nedeniyle Siyasal örgüt artık bir amaç için kullanılan ya da oluşturulan bir araç değildir, örgüt başlı başına bir amaç haline gelmiştir (Slattery, 2014, 66).

Sonuç

Elit teorileri, siyasal anlamda az sayıdaki yöneticinin, çoğunluğu (halkı ya da kitleyi) yönetmesi pratiği üzerinden ele alınır. Özel beceri ve yeteneklere sahip olduğu düşünülen kişilerin toplum üzerinde inandırıcılık, yol göstericilik gibi etkileri vardır. Halkın ise kendilerini yönetecek ve kamusal işleri yoluna koyacak, askeri alanda gerekli işleri yürütecek ya da ekonomik anlamda büyük işler yapmakla sorumlu olan yöneticilere ihtiyacı vardır.

İnsanların doğrudan devlet işlerinde diğer tüm vatandaşlar ile eşit biçimde söz hakkı olması modern dünyada zaman ve mekân kısıtlılıkları nedeniyle mümkün değildir. Fakat temsilciler vasıtasıyla devlet işlerinin yürütülmesi söz konusudur. Elit teorileri bu az sayıdaki insanlardan oluşan seçkin zümrenin, doğal ve engellenemez bir biçimde tüm toplumlarda çeşitli alanlarda oluştuğunu ortaya koymakla birlikte, elitlerin kendini meşru kılacak argümanlar geliştirmesini, organize olmasını, diğer seçkinler ile ortak çıkarlarının bulunmasını dolayısıyla birlikte hareket etmelerinin gerekliliğini de ortaya koyar.

Elit yöneticilerin keyfi ya da hukuk dışı uygulamaları söz konusu olabilmektedir. Bu noktada Mills'in verdiği örnek dikkat çekicidir. O, Japonya üzerine atılan atom bombalarının halka sorulmadan atıldığını fakat savaş ve barış ile ilgili karar alma mercii olan kongrenin bu bombanın "Birleşik Amerika adına" atıldığı yönündeki bildirisini örnek olarak sunmaktadır. Bu durum siyasal, askeri ve ekonomik elitlerin yönetimi karşısında sıradan vatandaşların karar alma yönünden neredeyse hiçbir etkisinin olmadığını göstermektedir (Mills, 2019, 22).

Pareto, Mosca ve Michels'in teorileri ve analizleri sosyo-politik gerçeklikleri yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla ortaya koyulan analizler siyasal çözümlenmelerde oldukça faydalıdır. Ancak tüm bu yaklaşımların objektif olduğunu ileri sürmek zordur. Makyavelist geleneğe mensup olan bu düşünürlerin temel kaygıları Marksizm, sosyalizm ve komünizmin iddia ve savlarının geçersizliğini ortaya koyacak zemini oluşturmaktır (Vergin, 2019, 130).

Elit kavramı ile Machiavelli'nin virtú kavramını birlikte ele almakta fayda vardır. Özellikle *yönetici elitlerin* ya da *yönetici sınıfın* virtú'ya sahip olmak bakımından halktan (çoğunluktan) ayrıldığını, üstün becerileri sayesinde elit zümresine dahil olduklarını görmek mümkündür. Aynı zamanda Pareto'nun "Mantıklı eylem" düşüncesi ile Machiavelli'nin düşüncesindeki virtú kavramı arasındaki benzerlik elit teorilerinin Makyavelist düşüncedeki faydacı yaklaşımı büyük ölçüde benimsediğini göstermektedir. Pareto'nun düşüncesinde de Machiavelli'nin düşüncesinde de ön planda olan iktidar ve yönetme pratiklerinin odaklandığı faydadır. Machiavelli amaçların araçlar ile ilişkisini fayda ve başarı merkezli olarak ele almakta ve siyasetin bu anlamda nasıl özerk bir alan olduğunu işaret etmektedir.

Pareto'nun seçkin teorisi ise mantıklı eylemlerde bulunan kimseleri elit olarak değerlendirmekle konuyu Makyavelist boyutta ele aldığını göstermektedir. Zira başarılı olan kişi; (hırsızlık yaparak bile olsa) çok kazanan kişidir. Başka bir deyişle, kendi uzmanlık alanında başarıya ulaşmak için meşru olmayan yollardan dahi yararlanan kişi seçkin kişidir. Seçkin sınıfın bir parçası olan ve siyasal anlamda *yönetici seçkinler* olarak tarif edilen kişiler yönetici olmayan seçkinlere nazaran daha çok etkiye sahip olmak bakımından daha çok virtú sahibi kişiler olmak durumundadırlar.

Makyavelist yaklaşımın elit teorisyenlerinden Pareto'nun görüşlerindeki etkisinin en bariz alanı *aslan, tilki* metaforudur. Yönetme pratikleri açısından ve yönetme işinin evrensel bir uzamını belirtme iddiası bakımından Pareto'ya göre süreklilik arz eden bir dönü içerisinde aslan doğası olan (güç sahibi seçkinler) ile tilki doğası olanlar (hile ve kurnazlık mahareti(!) olan seçkinler) arasındaki çatışma nedeniyle siyasal süreçler ilerler. Machiavelli de aslan ve tilki doğasının ideal bir yöneticide aynı anda bulunması gerektiğini ileri sürerek neredeyse aynı yaklaşımı ifade etmiştir.

Mosca teorisinde, mevcut siyasal düzenin açıklamasını bu düzenin arkasındaki sosyolojik yasaları ortaya koymak suretiyle yapmaktadır. Fakat kavramlar suiistimal edilebilir. Nitekim halkın ideolojik savlar ve soyut ilkeler ile önüne konan şeye itaat etmesi Makyavelizm'in bir enstrümanıdır. Fransız ihtilalinin arka planında var olan insan hakları arayışı hukukun üstünlüğü gibi bakış açıları ile halk ideolojik olarak birleştirilebilmektedir. Machiavelli de etkin yönetim için halkın, isyan etmediği ve yozlaşmadığı bir tasarımı vurgular. Bunun için devlet yöneticilerinin, devletin kuruluş ilkelerini hatırlatarak ideolojik birliktelik sağlamasının faydalı olduğu görüşünü ileri sürer.

Siyasal formül olarak ifade edilen olgu ise Mosca'nın teorisinde ifade ettiği en Makyavelist olgudur. Zira siyasal formül; hurafeler uydurmanın, halkı meşgul etmenin kısaca halkı kandırmanın adıdır. Machiavelli de yönetici erkin yeri geldiğinde yalanlar söylemesini siyasal düzenin devamı için zaruri görür.

Michels'in teorisinde sözünü ettiği uzmanlaşmaya dayalı bir sistem içinde lider yetiştirme ihtiyacı onun en Makyavelist yönünü açığa vurmaktadır. Liderin kendi isteklerini gerçekleştirebilmek için organizasyonun hedeflerini değiştirme yönündeki eğilimi baskın hale gelir. Bunun için liderin hâkimiyetini tescil etmesi gerekir. Bu noktada iki yüzlülüğünden şikayetçi olunan liderin kadrosunun da mevcut konumlarını korumak kaydıyla kişisel çıkarları doğrultusunda hareket etmesi oligarşiyi doğurur.

Michels'in teorisine göre, siyasal örgütlerin doğası onların zaman içerisinde yöneticilerin kişisel istekleri ile sınırlandırıldığı, dolayısıyla asıl hedeflerinden şaştığını göstermektedir. Siyasal örgütlerin yöneticileri (elit azınlık) giderek kişisel amaçlar gütmeye başlarlar ve örgüt artık bir amaç için kullanılan ya da oluşturulan bir araç olma

özelliğini kaybeder. Artık örgütü ya da siyasal organizasyonu yönetme işi Machiavelli'nin de ifade ettiği üzere başlı başına bir amaç haline gelmiştir.

Kaynakça

- Abramson, Jeffrey. *Minerva'nın Baykuşu*. çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları, 2017.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali - Köker, Levent. *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Aron, Raymond. *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. çev. Korkmaz Alemdar. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1994.
- Arslan, Mutlu. "Elit Teorisinin Doğuşu ve Kitle Korkusu". *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* 13/50 (2015), 76-95.
- Baldini, Enzo. "Machiavelli, Makyavelizm ve Siyasi Modernite Sorunu". çev. Durdu Kundakçı. *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. ed. Cemal Bâli Akal. 11-25. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2012.
- Bottomore, Thomas Burton. *Seçkinler ve Toplum*. çev. Erol Mutlu. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1997.
- Bourdieu, Pierre. *Devlet Üzerine Collège De France Dersleri (1989-1992)*. çev. Aslı Sümer. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Burnham, James. *The Machiavellians Defenders of Freedom*. New York: The John Day Company, Inc., 1943.
- Çeğin, Güney. "Elit Teorisi ve Siyaset". *Siyaset Sosyolojisi*. ed. Nuray Karaca. 168-192. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2018.
- Ebenstein, William. *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*. çev. İsmet Özel. İstanbul: Şûle Yayınları, 2003.
- Kapani, Münci. *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Serbest Kitaplar, 2019.
- Karaca, Nuray. *Siyaset Sosyolojisi Okumaları*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2018.
- Machiavelli, Niccolò. *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*. çev. Alev Tolga. İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- Machiavelli, Niccolò. *Prens*. çev. Hasan İlhan İstanbul: Sayfa Yayınları, 2010.
- Michels, Robert. *Political Parties – A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. çev. Eden ve Cedar Paul. Glencoe: The Free Press, 1958.
- Mills, Charles Wright. *İktidar Seçkinleri*. çev. Ünsal Oskay. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2019.
- Mosca, Gaetano. *The Ruling Class*, New York: McGraw-Hill Book Company, 1939.
- Önderman, Murat. *Siyasal Elitizm Kuramı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991.
- Özmkas, Utku. *Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2019.
- Pareto, Vilfredo. *The Mind And Society*, 4 Cilt, New York: Harcourt, Brace and Company, 1935.
- Pareto, Vilfredo. *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*. çev. Merve Zeynep Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005.

- Runciman, W. Garry. *Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı*. çev. Erol Mutlu. Ankara: Teori Yayınları, 1986.
- Sartori, Giovanni. *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. çev. Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2017.
- Slattery, Martin. (2014) *Sosyolojide Temel Fikirler*. çev. Özlem Balkız, Gülhan Demiriz, Hacer Harlak, Cevdet Özdemir, Şebnem Özkan, Ümit Tatlıcan. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2014.
- Tunçel, Ahu. *Bir Siyaset Felsefesi Cumhuriyetçi Özgürlük*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Vergin, Nur. *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap, 2019.
- Zelyüt, Solmaz. "Makyavelyen Virtú". *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*. ed. Cemal Bâli Akal. 51-62. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2012.